

BYGG FÖR FÖRÄNDRING

Bygg inte för framtiden, bygg för förändring! Så kan man sammanfatta arkitekturprofessorn Jan Åke Granaths råd. Framtiden går nämligen inte att förutsäga och vill man ha ett kontor som inte blir omodernt i en handvändning gäller det att skapa en flexibel lösning som kan anpassas efter förändringarna.

Tidigare kunde man använda historien som måttstock. Utvecklingen gick så långsamt att det som gällt de senaste tio åren, med största sannolikhet skulle gälla även tio år framöver. Men idag är situationen en annan. Förändringarna sker fort och inte sällan händer det att kontor känns omoderna redan vid inflyttning. Det som gällde ett år tidigare när ytan planerades är inte längre aktuellt. Därför har det blivit allt viktigare att vara framsynt. Kan man skapa ett kontor som svarar mot framtida behov så finns det förstås pengar att spara. Men att sja om framtiden är snudd på omöjligt.

– Det sägs att man vet bara en sak om framtiden. Det blir aldrig som man tänkt sig. Det är meningslöst att försöka gissa sig till hur det bli. Istället får man skapa en arbetsmiljö som klarar förändring. Det säger Jan Åke Granath, professor i arkitektur på Chalmers.

Knepet är alltså att man helt enkelt lär sig att betrakta förändring som ett normaltillstånd och förhålla sig därefter. Då blir det lättare att skapa ett kontor som klarar såväl teknisk som fysisk och organisatorisk förändring.

Fler och fler av våra företag har blivit kunskapsbaserade och i takt med detta har också

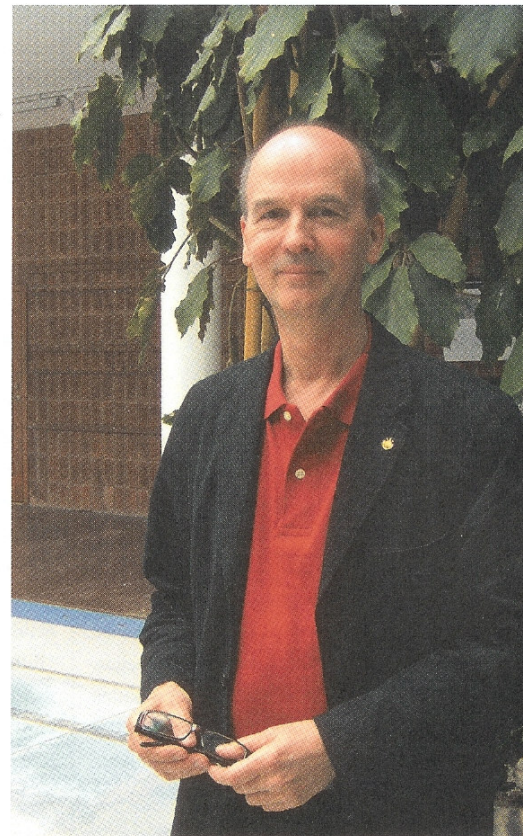
personalens trivsel och välbefinnande fått större betydelse. Att personalen trivs är inte längre bara viktigt utifrån en humanistisk synvinkel utan även ur ett krasst ekonomiskt perspektiv. Om folk blir sjuka eller arbetar sämre på grund av vantrivsel kan det bli väldigt kostsamt för företaget.

– Med rätt arbetsmiljö ger man folk chansen att göra sitt bästa, säger Jan Åke Granath. Att folk trivs är ofta en förutsättning för att arbetet ska fungera som det ska.

Men det är sällan förändringar är särskilt välkomna. På de allra flesta arbetsplatser finns det personer som hyser en stark och många gånger befogad skepsis mot förändringar. Vill man skapa en miljö som alla blir nöjda med är sättet som man genomför förändringen på väldigt viktigt. Detta gäller förstås inte bara förändringar i den fysiska miljön, utan lika mycket ändringar i den sociala och organisatoriska strukturen.

Dyrt utan medbestämmande

Men hur ser man då till att få folk att trivas? Enligt Jan Åke Granath finns det inget enkelt svar på den frågan. Ett sätt är att ge personalen medbestämmande. Folk som själva valt utform-

ningen av den fysiska miljön kan ofta acceptera och trivas med en lite billigare lösning, än de som måste arbeta i en miljö som någon annan planerat. Miljön behöver således inte vara snyggare eller mer påkostad för att man ska trivas bättre på den plats som man själv har haft inflytande över. Den kan rent av vara lite enklare, bara man har kommit på den själv. En internationell studie gjord av bland annat Chalmers visar dock att det finns andra sätt att skapa trivsel. På ett av Renaults utvecklingskontor i Paris lät man aldrig förändrings- och förbättringsarbetet avstanna. Det fanns en arbetsgrupp som hela tiden underhöll användbarheten och såg till att anpassa lokalerna efter rådande behov. På ett annat företag i studien gjordes stora uppsägningar i samband med förändringen. Här var det inte läge att be den kvarvarande personalen att tycka till om hur arbetet skulle bedrivas framöver. I slutändan blev dock personalen mycket nöjd eftersom man hade ett stort förtroende för chefen. På en norsk arbetsplats som var med i studien var det inte heller tal om medbestämmande eftersom byggherrens projektledare var en dominant herre som ägnade sig åt det som han själv kallade för stalinistisk planering, men

även där blev de anställda nöjda i slutändan. Här hade man nämligen vräkt på med så hög standard det bara gick.

– Det går att tillfredsställa folk över deras huvuden, säger Jan Åke Granath, men då kostar det också skjortan. Det svåraste sättet är nog att skapa tillit. Det är ingen snabb process.

Arbetsplatsen definieras om

Till skillnad från 70-talet betraktas alltså numera arbetskraften som en tillgång. Då var rationalisering och automatisering inneord, men idag har man förstått att personalens intellekt är bra mycket värdefullare. En annan förändring som är på gång är en omvärdering av ordet arbetsplats.

– Gränserna mellan arbetstid och fritid håller på att suddas ut, säger Jan Åke Granath. Samma sak gäller

arbetsplatsens gränser. De flesta anställda rör sig en hel del under sin arbetsdag och arbetsplatsen är inte längre bara ett skrivbord.

Trenderna har ibland pekat mot kontorslandskap, ibland mot cellkontor. Kontorslandskapen är ytbesparande lösningar som främjar kommunikation, interaktivitet och interaktion, medan avskildheten i ett eget rum kan vara viktig när arbetet kräver koncentration. Det har gjorts undersökningar kring i vilken miljö folk mår bäst, men det finns inget entydigt svar på den frågan. Jan Åke Granath menar att vi under arbetsdagen behöver ha tillgång till båda dessa lösningar och att fler och fler kontor också planeras utifrån detta tankesätt, med tillgång till många olika typer av lokaler. Vill man ringa eller behöver vara ostörd kan man välja ett avskilt rum, annars sitter man i kontorslandskap. Eftersom de flesta kontorsanställda bara spenderar lite drygt hälften av sin arbetstid vid själva skrivbordet

blir det också allt vanligare att arbetsplatsen inte är personlig. Man sätter sig helt enkelt där det finns plats och på så sätt blir det inte en massa skrivbord som står tomma. Men Jan Åke Granath varnar samtidigt för att stirra sig blind på lokalkostnaderna. En arbetsplats kostar vanligen inte mer än en tiondel av vad det kostar att

ha någon anställd. Sparar man in tio procent av kostnaden för arbetsplatsen kanske det samtidigt för med sig att den anställda mår sämre och jobbar en procent mindre. Då har man plötsligt inte sparat en krona.

– Det är riskabelt att spara på lokalkostnaderna om det inverkar på de anställdas trivsel, säger han. Får förändringarna till effekt att folk trivs sämre kan resultatet bli Ebberöds bank.

Dessutom är det ofta viktigt för folk att kunna identifiera sig med en plats

och känna sig hemma. Man vill kunna sätt upp teckningar, små tankepråk och bilder på barnen och hunden.

Användbart är viktigt

När man väljer inredning till kontoret ska det förstås vara en som passar de behov man har. Jan Åke Granath gör skillnad på funktionalitet och användbarhet. Dessa båda begrepp hänger naturligtvis samman eftersom saker och ting måste fungera för att inte skapa irritation, men för att något ska vara användbart krävs mycket mer. Det ska vara lätt att handskas med och det ska samtidigt motsvara de behov man har. En pryl kan vara hur bra som helst, men har man inte behov för den utan istället behöver något annat, då finns där ingen användbarhet. Dessutom måste personalen gilla prylen, annars blir den ändå bara stående i ett hörn. För att inte slänga ut pengar på fel saker är det alltså viktigt

att man har dessa tre kriterier i åtanke. I Sverige har vi länge varit oerhört duktiga på ergonomi och det finns inte en chef som skulle ifrågasätta utgiften för en ny stol till den anställda som har ryggsproblem. Det ergonomiska perspektivet har redan inlemmats i tänkandet och medför nog knappast några större förändringar av kontorsmiljön i framtiden. Framtida förändringar skulle däremot kunna drivas igenom utifrån omsorgen om miljön. Ännu så länge saknar vi dock mycket kunskap om hur vi bör agera för att göra rätt mot miljön.

I Skandinavien har utvecklingen inom kontorsmiljön kommit långt, men här kan internationaliseringen ställa till det i framtiden. Med världens bästa kontorsmiljö är det inte särskilt lyckat om vi i Norden låter oss influeras av Amerika eller Sydeuropa. Exempelvis har 40% av kontorsarbetskraften i USA mindre än 6 kvm per anställd vilket knappast är något att sträva efter. □

– Med rätt arbetsmiljö ger man folk chansen att göra sitt bästa, säger Jan Åke Granath. Att folk trivs är ofta en förutsättning för att arbetet ska fungera som det ska.

Så planerar du framtidens kontor:

- Det går inte att förutse framtiden. Bygg istället flexibelt så att kontoret klarar förändringar.
- Kontor med tillgång till rum med olika utformning blir allt vanligare. Här kan folk både få den intellektuella stimulansen i ett kontorslandskap och samtidigt möjligheten att tänka ostört i avskilda rum.
- Får folk chansen att vara med och bestämma blir de mer benägna att acceptera förändringar och nöjdare med resultatet.
- Tänk på att saker och ting inte är användbara om inte följande kriterier är uppfyllda:
De ska vara lätta att handskas med, de ska passa i sitt sammanhang och personalen ska tycka om att handskas med dem.